

Zasl.prof.dr.h.c. Albert Struna, strokovnjak in človek - nekaj spominov nanj

Leopold Šolc

Kdo si ne bi zapomnil skromnega in prijaznega moža, čeprav se je z njim morda srečal le enkrat? Njegov resni obraz ostaja neizbrisno v spominu, kako je prepričljivo govoril o strokovnih zadevah ali kako je rahlo nasmejan z mirmim in globokim glasom šegavo pripovedoval o čem drugem. Za vsakogar, s komer je prišel v stik, je našel primerno besedo, največkrat zaokroženo v rahel humor. Ko sem z njim leta 1959 potoval v Francijo, je v vlaku kratkočasil celotni oddelek. Potniki so se menjali, znal je vsakega prišleca nevsiljivo nagovoriti. Po prestopu italijanske meje je začel kramljati italijansko, v Franciji je prešel na francoščino. Občudoval sem ga, kako hitro in gladko je preklopil z enega jezika na drugega.

ZNJEGOVE ŽIVLJENJSKE POTI

Ti spomini zadevajo izključno sodelovanje prof. Strune z Litostrojem, predvsem s projektivo in konstrukcijo vodnih turbin. Bil je pravi mož za svetovalca. Kot mlad inženir se je zaposlil v takrat že šepajočih Strojnih tovarnah in livarnah v Ljubljani. Te je leta 1923 zapustil švicarski državljani Franz Schneider in v Škofji Loki ustanovil svoje podjetje za izdelavo vodnih turbin. Konstruiranje turbin v Strojnih tovarnah in livarnah je za njim prevzel Dunajčan inž. Grün, skrajno vesten in preudaren človek, ki je na mladega in nadarjenega Struno brez dvoma pozitivno vplival. Prof. Struna je vztrajal v Strojnih tovarnah in livarnah do likvidacije podjetja leta 1930. Pridobil si je dragocene konstrukterske izkušnje, saj so Strojne tovarne in livarne izdelale lepo število turbin, za takratni čas kar ugledne velikosti.

S hidravličnih strojev je svoje zanimanje razširil na eksplozijske motorje, avtomobilizem in mazalna olja. Prevezel je zastopstvo Mobil Oil. Njegovo znanje ga je že pred drugo svetovno vojno privedlo na tedanjo Tehnično fakulteto, Univerze v Ljubljani. Poleg svoje pedagoške dejavnosti je opravljal dolžnost sodnega izvedenca za avtomobilizem in sodnega cenilca za strojno opremo delavnic, mlinov in žag. Po ustanovitvi Litostroja leta 1947 je postal njegov svetovalec in po upokojitvi je prevzel mesto svetovalca tudi pri Petrolu.

Avtor sestavka Leopold Šolc, dipl. inž. strojn. je sedaj upokojen in živi v Ljubljani. V Litostroju je bil zaposlen od ustanovitve tovarne leta 1946 do svoje upokojitve leta 1979. Kot zelo ugleden strokovnjak je bil polnih 24 let vodja projektivnega oddelka za vodne turbine in tako imel priložnost поблиže spoznati profesorja Alberta Struno.

Ob vseh naštetih dolžnostih je neutrudno pisal. Iz njegovih zgodnjih let izvirata knjigi o avtomobilizmu in mazanju strojev (1949). Sledila so izčrpana skripta o vodnih pogonskih strojih in črpalkah (1950, 1956), ki jih je Državna založba Slovenije razmnožila kot rokopis, pisan z njegovo značilno energično in razločno pisavo. S tem je opravil ogromno delo! Še večje delo pa je prof. Struna opravil kot načelnik Tehniške sekcije Terminološke komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kot predsednik Terminološke komisije in kot avtor za področje strojništva pri pripravi Splošnega tehniškega slovarja v dveh delih (1962, 1964). Slovar je čez 16 let doživel drugo izdajo.

SODELOVANJE Z LITOSTROJEM

Najzgodnejše sodelovanje prof. Strune z Litostrojem, ki se ga spominjam, sega v november

Zasl.prof.dr.h.c. Albert Struna (1901-1982)
Honorarni predavatelj 1940
Visokošolski učitelj 1946-1971

1959. Takrat je v okviru mednarodne tehniške pomoči prišel v Ljubljano prof. Gerber iz Züricha predavat o izdelovanju vodnih turbin in pomagat naši mladi proizvodnji. Navzočnost prof. Strune na teh predavanjih je bila še kako dobrodošla, saj je prispeval k ravnotežju med predavateljem in poslušalci, izključno mladimi in neizkušenimi konstrukterji. Kdo bi si sicer upal in znal postavljati vprašanja priznanemu strokovnjaku, ki so nas zanimala, v nemščini? Splošne pojme o turbinah smo že imeli, zato smo brskali po podrobnostih, na primer po vrednostih posameznih koeficientov. Prof. Struna je prevzel vlogo prevajalca in posrednika. Dosegel je neprimerno več, kakor bi dosegli sami, vendar je tudi on naletel na trdno stališče profesorja iz Švice. Ta je poudarjal, da sme povedati vse, kar ve kot profesor, ne pa tega, kar ve iz tovarne Escher Wyss. Tako so ostale vse vrednosti koeficientov le v območju "od - do".

Prof. Struna je prihajal v Litostroj enkrat tedensko, po potrebi večkrat. Tako tehnični direktor kakor vodstvo prodaje turbin sta se pogosto posvetovala z njim o perečih vprašanjih in ga vabila na sestanke s kupci, ko so se odnosi z njimi zaostri, bodisi zaradi zamujenih dobav ali zaradi zavlačevanja plačila. Prof. Struna je vselej našel pravo besedo in bil odlična protiutež pogosto spretnejšim pogajalcem z juga, tako da se je za Litostroj nazadnje vse izšlo po sreči.

Ob vsakem prihodu v Litostroj je obiskal tudi konstrukcijo turbin in se zanimal za naše težave. Kot praktik in teoretik nas nikoli ni pustil brez nasveta. Tega je pogosto podkrepil s komentarjem, kako so to ali ono tehnično vprašanje reševali nekoč. Pri tem je črpal podatke iz svojega bogatega arhiva, ki ga je desetletja sistematično dopolnjeval. Geslovnik njegovega arhiva mi ni znan, vem pa, da mu je pri tem delu izdatno pomagala soproga. Za njim je pregledala prebrane časopise in revije, izrezala rdeče označene prispevke in jih odložila v arhiv pod nakazanim geslom.

Rad je prevzemal jezikovno recenzijo naših zapisnikov in člankov. Nad vse dobrodošli so nam bili njegovi nasveti iz strokovnega izrazoslovja. Kakšna besedna skrupalca za sestavne dele strojne opreme bi sicer iznašli legendarno nepismeni inženirji in tehniki!?

Njegova navodila za izbiro maziv so bila nadrobna in stvarna. Ravnal se je po načelu, da je najboljše olje za stroj komaj dovolj dobro.

Litostroj mu dolguje veliko zahvalo za njegovo raziskovanje zgodovine slovenskega strojništva. Pri odkritju risbe Fourneyronove turbine v jeseniškem muzeju, narisane leta 1848 v Dvoru pri Žužemberku, je ugotovil, da smo na Slovenskem pričeli delati turbine sredi 19. stoletja in odtlej s to proizvodnjo nismo prenehali. Svojo ugotovitev je

prvič objavil hkrati s faksimilom te risbe v jubilejnim zborniku ob 5. obletnici Litostroja leta 1952 pod naslovom "Sto let tradicije naših turbin". Leta 1955 je svojo ugotovitev ponovno objavil v knjigi "Vodni pogoni na Slovenskem". Ob vodnih pogonih kot edini pogonski moči je v tej knjigi temeljito obdelal našo zgodovino obrtne in industrijske dejavnosti. Litostroj je torej leta 1998 - čeprav molče - slavil 150-letno tradicijo turbinske proizvodnje, katere člen je bil tudi prof. Struna.

PRIDNOST IN IZNAJDLJIVOST

Nekoč je razgovor nanesel na znanca, ki kljub temeljiti izobrazbi v življenju ni bil uspešen. Prof. Struna je menil, da so za uspeh v življenju poleg znanja potrebne tudi ugodne okoliščine, v katerih si prisiljen živeti in da tudi te ne zadoščajo, če nisi dovolj spreten pri uporabi svojega znanja. Pri tem je prezrl delavnost. Delaven kot je bil, se mu je zdela ta lastnost samoumevna. Brez dela res ni bil nikoli. Vsak odmor, ko je na primer čakal na vlak ali razgovor, je izkoristil. Nadel si je očala, iz torbe izvlekel stare papirje, na hrbtni strani prazne in razrezane na format A5 in počasi sestavljal dopise, strokovna mnenja ali članke, karkoli je pač trenutno imel v delu. Le redkokdaj je prečrtal kako vrstico.

Redno ga je hkrati zaposlovalo več del. Bil je pravi mojster koncentracije na več predmetov hkrati. Pri tem si je pomagal s spremembo lokacije. Neko vprašanje je obdeloval v Ljubljani, drugo v svoji hiški na robu gozda v Retečah pri Škofji Loki. Med pisanjem si je rad privoščil kozarček, češ vince poživi starega moža. Znal je najti ravnotežje med delom in razvedrilom. Njegova energija je bila neizčrpna.

Znašel se je v vsakem položaju tudi zelo neprijetnem, kakršno je bilo na primer na Češkem leta 1958. Ob 260. obletnici tovarne turbin ČKD v Blanskem so v Brnu organizirali konferenco o vodnih turbinah in nanjo povabili tudi tovarno Litostroj. Litostroj je tja poslal prof. Struno, Ivana Pavšlja in pisca teh vrstic (glej sliko). Spor med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo je obvladoval politično vzdušje. To smo začutili že na češki meji, kjer je vlak stal poldrugo uro med bodečo žico. Pregled je bil temeljit, ne samo v vagonih. Vojaki so se plazili pod njimi in slišali smo njihove korake na strehi. Čutili smo to tudi po prihodu v Brno, kjer so nas nastanili v skupni hotelski sobi in kjer smo dobili stalnega spremljevalca v usnjenem plašču in klobuku. V taki napetosti smo se 6. maja 1958 udeležili slavnostne proslave v Blanskem. Direktor podjetja je posamično pozdravil vse delegacije in dal besedo njihovim vodjem. Prvi je bil seveda veliki brat, ki je doživel obvezen aplavz. Po nekaj nastopih drugih delegacij, je direktor najavil našo. Dejal je, da ga posebno veseli, da ima med gosti strokovjaka, ki je diplomiral v Brnu, profesorja

Sprejem v HE Skalka 9.5.1958

Alberta Struno. Prevladujoči češki udeleženci proslave so to najavo bučno pozdravili. Ko pa je direktor dodal, da gost prihaja iz Jugoslavije, si nihče ni več upal zaploskati. Nastala je smrtna tišina. Prof. Struna je pogumno stopil na govorniški oder in navzoče nagovoril po češko. Dvorana je pozorno prisluhnila. Še pozorneje, ko se je dotaknil nekega daljnega sodelovanja med Strojnimi tovarnami in livarnami v Ljubljani in Blanskim. Vzel si je nekaj več časa in s svojimi toplimi besedami ogrel češka srca. Dvorana je pozabila na resolucijo Informbiroja in prof. Struno nagradila z aplavzom, kakršnega ni bila deležna nobena delegacija. S kolegom Pavšljem sva ugotovila: ena proti nič za Jugoslavijo!

Rezultat na dva proti nič je povečal dogodek ob obisku hidroelektrarne Skalka na Vachu tri dni za tem. Par v narodni noši je imel nalogo pozdraviti sovjetsko delegacijo. Dekle in fant sta med prihajajočimi očitno iskala markantni obraz, izbrala prof. Struno in mu izročila šopek. Prof. Struna ni bil niti najmanj v zadregi in pustil se je ovekovečiti, čeprav je zaslutil, kako je prišel do šopka (glej sliko).

Kar zadeva češkega tovariša, ki nas je spremljal, je treba resnici na ljubo priznati, da ni bil tečen. Po izobrazbi je bil inženir, tako da smo se z

Delegacija Litostroja na konferenci v Brnu 5.5.1958 s spremstvom

njim lahko pametno pogovarjali. Ob slovesu je Struni v šali prišepnil, naj ga spravi v kovček in odpelje v Jugoslavijo.

Še en dokaz diplomatske sposobnosti prof. Strune. V HE Zvornik je med poskusnim obratovanjem dvakrat raztrgalo glavo kaplanovega gonilnika in po Drini je odplavalo nekaj kubikov olja. V zraku je visel sum sabotaže. Investitorju je prekipelo in sprožil je sodni postopek proti Litostroju. Prof. Struna naj bi nam tudi to pot pomagal iz zadrege. Tehničnih argumentov za zagovor ni bilo, saj je bila naša krivda na dlani: nekdo je namreč pozabil izvrtati luknjo, skozi katero bi se razbremenjeval presežni tlak olja. Prof. Struna je našel rešitev. Sodišče je prepričal, da bi bila za sabotiranje z luknjo potrebna izredna inteligenca, kakršne pa v Litostroju ni. Bilo bi krivčno za krivdo kaznovati posameznika, saj ob uspehih nikoli ne pohvalimo posameznikov, zasluge so vedno kolektivne.

O prof. Struni bi se dalo povedati še marsikaj. Naj bi bilo še toliko lepih in izbranih besed, nikoli ne bi mogle verodostojno opisati širine in globine človeka, katerega spomini so samo prijetni. Poslednjič sem ga videl ob srečanju pred glavno pošto. "Mehurček več ne dela", je potožil. Nisva se več videla.